

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A ROMÂNIEI

12 ANI DE ACTIVITATE: 1992–2004

– EVOLUȚII ÎN ULTIMII 3 ANI –

Constituția României, aprobată prin referendumul din 8 decembrie 1991, a înscris în peisajul instituțional al Statului de drept modelul european de jurisdicție constituțională.

Noul așezământ de justiție constituțională, ale cărui organizare și funcționare au fost reglementate prin Legea nr.47 din 18 mai 1992, s-a înființat o dată cu depunerea jurământului de credință, la **6 iunie 1992**, de către cei nouă judecători numiți în componența primei Curți. De la acest moment de referință, Curtea Constituțională s-a reînprospătat cu câte o treime din membrii săi, în anii 1995, 1998 și 2001, fiind acum pe cale să se înnoiască, pentru a patra oară, cu alți trei judecători ce urmează să li se alăture mai vechilor colegi în prima decadă a lunii iunie 2004.

Procedurile constituționale prescrise pentru periodica – *ergo* predictibila – înnoire, cu o treime, a componenței Curții, ne-au permis, totodată, să asistăm la construirea unei edificii caracterizat prin continuitate și tradiție. Iată de ce bilanțul de activitate al Curții se raportează, de fiecare dată, la începuturile ființării sale, dar și la modul în care aceasta, din perspectiva celor 12 ani de existență, și-a îndeplinit funcția de “*garant al supremației Constituției*”, în virtutea misiunii încredințate de Constituantul român, legitimată apoi prin voința națiunii. Exercițându-și atribuțiile prevăzute de Legea fundamentală, “*unica autoritate de jurisdicție constituțională*” și-a consolidat, în toată această perioadă, rolul de gardian al Constituției, care veghează la respectarea principiilor și valorilor democrației, la garantarea funcționabilității statului de drept, la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale. Acest rol, asumat corespunzător proiecției sale inițiale, a fost modelat și îmbogățit pe parcurs pe măsura noilor exigențe impuse de evoluția vieții sociale în România, de asimilarea practicii tezaurizate în democrațiile de îndelungată tradiție ori a celei instrumentate prin opera Curții Europene a Drepturilor Omului.

Date fiind noile prerogative conferite de dispozițiile Constituției revizuite, aprobată prin referendumul din 18–19 octombrie 2003, Curtea Constituțională se vede chemată să răspundă cerințelor prefigurate de viitoarea construcție europeană, în contextul în care România însăși este astăzi datoare să își finalizeze traseul de integrare într-o Europă lărgită.

Bilanțul întregii activități a Curții devine astfel o premisă necesară în înțelegerea contribuției aduse de jurisprudența anilor 2001–2004, dar și ca demers anticipator al etapelor ulterioare, de dezvoltare a existenței sale instituționale, de promotor al democrației constituționale.

* * *

Datele statistice^[1] atestă, în cei 12 de ani de existență, 4199 dosare aflate pe rolul Curții Constituționale, soluționate prin 3502 decizii, hotărâri și avize, în funcție de

categoria de atribuții stabilite de Constituție [art.146, în forma republicată, corespunzător art.144 înainte de revizuire] (*Tabelul nr.1*).

Un prim comentariu se mărginește să confirme constatările desprinse cu ocazia bilanțului a 10 ani de la înființarea Curții, anume că dinamica din prima perioadă de activitate jurisdicțională (1992–1997, înainte de modificarea^[2] Legii nr.47/1992 și de eliminarea dublului grad de jurisdicție în soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate) este reluată de evoluția de după anul 1998. Așa cum se prefigura și la acea dată, în ultimii trei ani s-a înregistrat o tendință marcată de creștere a numărului de sesizări înaintate Curții, ajungându-se, în anul 2003, chiar să se depășească “*vârful de sarcină*” atins în 1997, când pe rolul Curții au intrat 570 de excepții de neconstituționalitate.

Dacă avem însă în vedere că în 1997, din totalul de 707 decizii pronunțate, în fond și în recurs, nu mai puțin de 627 au avut același obiect (excepțiile de neconstituționalitate privind art.330, art.330¹, art.330², art.330³ și art.330⁴ din Codul de procedură civilă), atunci actuala dinamică a numărului de sesizări înregistrate între anii 2001–2004 este de natură să reflecte, prin diversificarea cauzelor, cu precădere a obiectului excepțiilor de neconstituționalitate, sporirea gradului de acceptabilitate a deciziilor Curții, ca și a încrederii cetățenilor în rolul său de gardian al supremației Constituției.

Controlul constituționalității legilor înainte de promulgare

Controlul abstract de constituționalitate *a priori* s-a exercitat la sesizarea subiecților expres prevăzuți de dispozițiile art.144 lit.a) din Constituție: Președintele României, președintele uneia dintre Camerele Parlamentului, Guvernul, Curtea Supremă de Justiție, ori un număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori [sfera subiecților de sesizare fiind actualmente lărgită prin includerea, în rândul acestora, a Avocatului Poporului, potrivit textului corespunzător al art.146 lit.a) din Constituție, după revizuire].

Din cele 113 sesizări primite spre soluționare, cea mai semnificativă parte s-a înregistrat între anii 1993–1997, ceea ce atestă consolidarea exercițiului democratic prin valorificarea dreptului de sesizare a Curții, în special de către minoritatea parlamentară (*anexa 1*). Raportat la numărul total al cauzelor aflate pe rolul Curții (4199), rezultă că acest tip de control reprezintă **2,69%** din volumul său de activitate.

Curtea s-a pronunțat asupra obiecțiilor de neconstituționalitate printr-un număr de **86** de decizii, dintre care **29**, însemnând **33,72%** din total, au constatat neconstituționalitatea prevederilor legale examinate (*anexa 2*).

Între anii 2001–2004, controlul *a priori* a cunoscut o relativă diminuare a ponderii specifice în cadrul atribuțiilor exercitate de Curte, având în vedere că au fost înaintate numai 17 sesizări. Prin 4 din deciziile pronunțate, Curtea a constatat neconstituționalitatea legilor adoptate de Parlament ori, după caz, a unora dintre dispozițiile acestora. Este cazul Deciziei nr.98/2001 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a “*Legii privind respingerea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.23/1999 pentru abrogarea Legii nr.31/1996 privind regimul monopolului de stat*”, a Deciziei nr.104/2001 referitoare la constituționalitatea Legii privind protecția

informațiilor clasificate, a Deciziei nr.192/2002 cu privire la constituționalitatea art.5 alin.(4) din Legea privind vânzarea spațiilor comerciale proprietate privată a statului și a celor de prestări servicii, aflate în administrarea consiliilor județene sau a consiliilor locale, precum și a celor aflate în patrimoniul regiilor autonome de interes local, ori a Deciziei nr.300/2003 asupra sesizării de neconstituționalitate a Legii privind aprobarea Ordonanței Guvernului nr.18/2003 pentru modificarea art.40 din Legea nr.41/1994 privind organizarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și Societății Române de Televiziune.

Controlul, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției

În virtutea tezei finale a art.144 lit.a) din Constituție [devenit, după republicare, art.146 lit.a)], Curtea și-a exercitat, din oficiu, atribuțiile de control asupra inițiativelor de revizuire a Constituției în 3 cazuri: în anii 1996, 2000 și 2003.

Primele două inițiative nu au întrunit cerințele constituționale ori, după caz, legale astfel încât să-și poată continua traseul legislativ prevăzut pentru revizuirea Constituției. Cea de-a treia propunere legislativă, inițiată de Comisia parlamentară instituită în acest scop, în anul 2002, a fost examinată în cadrul procedurii de revizuire a Constituției desfășurată în anul 2003.

Decizia nr.148 din 16 aprilie 2003 privind constituționalitatea propunerii legislative de revizuire a Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.317 din 12 mai 2003, a declarat neconstituționale unele din prevederile ce urmau a fi introduse în corpul Legii fundamentale deoarece încălcau limitele revizuirii prevăzute de art.148 alin.(2) din Constituție, iar cu privire la altele au fost supuse atenției Parlamentului unele observații și recomandări ale Curții.

A urmat dezbaterea propunerii legislative în cele două Camere ale Parlamentului, atât cu modificările ce decurgeau din decizia Curții, cât și cu unele texte noi.

Ulterior, Curtea fost sesizată și în legătură cu neconstituționalitatea Legii de revizuire a Constituției României. Examinând sesizarea, Curtea a constatat, prin Decizia nr.356 din 23 septembrie 2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.686 din 30 septembrie 2003, că nu intră în atribuțiile sale controlul Legii de revizuire a Constituției României, după adoptarea acesteia de către Parlament, întrucât instanța de contencios constituțional, în cadrul controlului *a priori*, se pronunță din oficiu numai asupra inițiativelor de revizuire a Constituției.

Procedura de revizuire a fost definitivată o dată cu aprobarea, prin referendum, a Legii de revizuire a Constituției, în forma adoptată de Parlament.

Controlul constituționalității regulamentelor parlamentare

Curtea s-a pronunțat asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului în condițiile stabilite de art.144 lit.b) din Constituție [devenit, după republicare, art.146 lit.c)], anume la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori.

Între anii 1992–2004 s-au primit **19** sesizări, soluționate prin **18** decizii (*anexa 3*). În raport cu numărul total al cauzelor intrate pe rolul Curții în acești 12 ani, cele provenind din exercitarea dreptului de sesizare în legătură cu neconstituționalitatea unor prevederi din Regulamentele celor două Camere ale Parlamentului ori din Regulamentul ședințelor lor comune reprezintă **0,45%**, procentul de admitere a sesizărilor fiind de **33,33%** (6 din 18 decizii).

Toate cele 4 decizii pronunțate în anul 1994 au condus la soluții în acest sens, fie prin constatarea directă a neconstituționalității unor prevederi regulamentare, fie prin formularea unei rezerve de interpretare (cum ar fi Decizia nr.65 din 6 iunie 1994).

Acestora li se adaugă Decizia nr.95 din 30 iunie 1998, precum și mult mai recenta Decizie nr.196 din 28 aprilie 2004 privind constituționalitatea dispozițiilor art.15 alin.(3), art.16 alin.(2) teza întâi, alin.(3) teza întâi și alin.(4) din Regulamentul Senatului, republicat.

În economia de ansamblu a activităților Curții, ponderea controlului abstract *a posteriori* asupra acestei categorii de acte normative trebuie însă analizată prin prisma nevoii de stabilitate a regulilor ce guvernează activitatea parlamentară, precum și a importanței majore pe care îl prezintă examenul de constituționalitate pentru “*starea de sănătate*” a procedurilor parlamentare.

Controlul constituționalității legilor și a ordonanțelor Guvernului, pe calea excepției de neconstituționalitate

Controlul concret, posterior, realizat prin soluționarea excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești privind neconstituționalitatea unei legi sau a unei ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare, instituit în temeiul dispozițiilor art.144 lit.c) din Constituția anului 1991, reprezintă, de mai bine de un deceniu, componenta cea mai semnificativă a activității jurisdicționale, dat fiind gradul său de rezonanță și impactul asupra ordinii de drept. Din punct de vedere cantitativ, acestui tip de control îi corespund **90,74%** din numărul total de cauze soluționate (*anexa 4*).

În cele **3810** dosare în care Curtea a fost sesizată cu excepția de neconstituționalitate, prin încheiere a instanței de judecată, Curtea a pronunțat **3213** decizii (*anexa 5*). În **157** de cazuri, excepția de neconstituționalitate a fost admisă, Curtea constatând că legea sau ordonanța [Guvernului] ori dispoziții din lege sau ordonanță **încalcă dispozițiile sau principiile Constituției**. Procentul acestor decizii de admitere^[3] (**4,89%** din totalul celor pronunțate) continuă să se situeze deasupra mediei înregistrate de alte autorități de jurisdicție constituțională din Europa (*anexa 6*).

Comentariul pe marginea cifrelor de mai sus vizează în mod necesar spațiul larg de acțiune conferit de această modalitate de sesizare a Curții Constituționale. Deși pe cale indirectă, iar nu printr-o așa-numită *actio popularis*, întâlnită în sistemul de jurisdicție constituțională din alte state, posibilitatea sesizării cu excepția de neconstituționalitate se materializează într-un cadru procesual determinat, prin mijlocirea instanței judecătorești pe rolul căreia se află o cauză a cărei soluționare să depindă de dispozițiile legale criticate. Pot ridica excepția oricare din părțile aflate în

proces, procurorul – atunci când participă – precum și, din oficiu, instanța investită cu soluționarea respectivei cauze, ceea ce explică numărul de sesizări înaintate Curții.

Spațiul de acțiune conceput inițial a fost și mai mult lărgit de noul text introdus la revizuirea Constituției [art.146 lit.d), în forma republicată]. Pe de-o parte, exercitarea în concret a acestui mecanism de sesizare i-a fost încredințată și Avocatului Poporului, acesta urmând să poată ridica direct excepția de neconstituționalitate, pe de altă parte, cadrul procesual a fost extins și asupra litigiilor aflate pe rolul instanțelor de arbitraj comercial. O dată cu adoptarea legislației pentru modificarea legilor organice ale Curții Constituționale și Avocatului Poporului, este de presupus că viitoarea Curte nu va întârzia să se pronunțe și asupra excepțiilor ridicate de noii actori incluși în sfera subiecților îndrituiți.

Graficul din *anexa 7* lasă să se întrevadă o tendință constantă de creștere a numărului excepțiilor de neconstituționalitate intrate pe rol, în ultimii ani: de la **179** în 1998, **246** în 1999, **384** în 2000, **432** în 2001, la **539** în 2002 și **573** în 2003, trendul ascendent menținându-se și în primele 4 luni ale anului 2004 (cu **235** dosare).

Instituirea unui unic grad de jurisdicție a permis și accelerarea procedurii în fața Curții. Relevantă, în acest sens, este reducerea duratei medii procesuale pentru soluționarea unei excepții de neconstituționalitate, la 4 luni și jumătate, în 2001, respectiv la 3 luni și jumătate, în ultimii 2 ani, fapt de natură să influențeze în mod pozitiv și celeritatea judecării în fața instanțelor judiciare, în sensul cerințelor art.6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului referitoare la "*termenul rezonabil*". Dacă pentru dosarele anilor 2001 și 2002, intervalele de soluționare au variat între o lună și 11 luni, pentru anul 2003 acest interval a variat între o lună și 6 luni.

Pentru a reflecta dinamizarea activității Curții în intervalul analizat, un alt indicator util este raportul dintre cauzele intrate pe rol și cele soluționate în cursul unui singur an calendaristic.

Astfel, din cele 432 de sesizări înregistrate în anul 2001, 274 au fost soluționate în același an, alte 157 – până la data de 11 iulie a anului 2002, un singur dosar rămânând în dezbatere. În anul următor (2002), au fost repartizate spre soluționare 544 de dosare, din care 444 au fost soluționate până la finele perioadei de referință (1 ianuarie – 31 decembrie 2002). Spre comparație, în 2003, celor 577 de dosare repartizate spre soluționare în cursul anului, le corespund 651 de dosare soluționate în intervalul 1 ianuarie – 31 decembrie 2003 (aici intrând și dosarele reportate din 2002).

Structurat pe "*materii*", rezultatul exercitării controlului posterior de constituționalitate este prezentat în *anexa 8*.

Spre deosebire de perioada de început a activității Curții, când controlul concret, pe calea excepției de neconstituționalitate a servit și unui proces de "*asanare*" a legislației premergătoare anului 1991, prin constatarea abrogării normelor ce contraveneau Legii fundamentale, în conformitate cu dispozițiile fostului art.150 alin.(1) din Constituție, fenomenul – indisolubil legat de specificul procesului de tranziție din țara noastră – s-a atenuat în ultimii ani. Din analiza obiectului cauzelor aflate pe rolul Curții în toți acești 12 ani, se desprinde însă concluzia că în cadrul

controlului posterior de constituționalitate au fost examinate un număr impresionant de acte cu caracter legislativ emise pentru reglementarea relațiilor sociale, în concordanță cu noile realități, precum și cu cerințele procesului de integrare europeană.

Atribuții privind procedura alegerii Președintelui României

Rolul de judecător electoral, care veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României, potrivit art.144 lit.d) din Constituție [devenit, după republicare, art.146 lit.f)], se concretizează, la fiecare ciclu electoral, prin soluționarea contestațiilor referitoare la înregistrarea sau neînregistrarea candidaturilor la funcția supremă în stat și finalizarea procesului electoral prin hotărârea de stabilire a rezultatului alegerilor și validarea Președintelui ales.

Cu prilejul alegerilor desfășurate în anii 1992, 1996 și 2000, Curtea a soluționat 245 de contestații, asupra cărora s-a pronunțat prin 173 de hotărâri. Procentual, ele reprezintă **5,82%** din totalul cauzelor examinate, însă ponderea lor în volumul de activitate capătă o altă semnificație în condițiile în care soluționarea contestațiilor este concentrată pe o perioadă foarte strânsă, deși are loc la intervalele marcate de încheierea ciclurilor electorale pentru funcția prezidențială.

În cadrul alegerilor prezidențiale desfășurate în anul 2000, Curtea Constituțională a admis 4 contestații, conexe în cadrul unui singur dosar, eliminând astfel una din cele 13 candidaturi înregistrate la Biroul Electoral Central pentru neîndeplinirea de către candidatul respectiv a uneia dintre condițiile prevăzute de Constituție.

Atribuții privind procedura organizării și desfășurării referendumului

Curtea Constituțională și-a exercitat pentru prima oară prerogativele prevăzute la art.144 lit.g) din Constituție (în numerotarea articolelor anterioară republicării), cu ocazia organizării și desfășurării referendumului național din 18-19 octombrie 2003, privind Legea de revizuire a Constituției României.

În cadrul atribuției de supraveghere a respectării procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și de confirmare a rezultatele acestuia, Curtea s-a pronunțat prin:

– Hotărârea nr.1 din 15 octombrie 2003 asupra contestației referitoare la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului național privind revizuirea Constituției, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.728 din 17 octombrie 2003;

– Hotărârea nr.2 din 22 octombrie 2003 asupra contestației referitoare la respectarea procedurii pentru desfășurarea referendumului național privind Legea de revizuire a Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.742 din 23 octombrie 2003;

– Hotărârea nr.3 din 22 octombrie 2003 pentru confirmarea rezultatului referendumului național din 18–19 octombrie 2003 privind Legea de revizuire a

Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.758 din 29 octombrie 2003.

Constituția revizuită a intrat în vigoare pe data publicării hotărârii Curții Constituționale prin care s-a confirmat rezultatul referendumului.

* * *

Celelalte atribuții constituționale privesc domenii asupra cărora, până în prezent, Curtea fie nu s-a pronunțat decât cu totul izolat, fie nu a avut prilejul să se pronunțe, cum este cazul celor prevăzute de art.144 lit.e): *constatarea existenței împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României*; art.144 lit.f): *emiterea avizului consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României*; art.144 lit.h): *verificarea îndeplinirii condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni din Constituție*; art.144 lit.i): *soluționarea contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic [corespunzător actualului art.146 lit.g), h), j) și k), în forma republicată], ori a celor introduse după revizuirea Constituției, cum este art.146 lit.b): controlul constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale și lit.e): soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice [fără corespondent în textele Constituției din 1991].*

Tabelul 2 oferă o privire de ansamblu asupra activității Curții Constituționale, cu indicarea soluțiilor pronunțate.

În cei 12 ani de existență a autorității de jurisdicție constituțională, numărul **petițiilor** adresate președintelui Curții (**4517**) îl depășește pe cel al sesizărilor cu care a fost legal investită. Distinct de petițiile soluționate pe cale administrativă, s-a răspuns, în ultimii 2 ani, și celor 82 de solicitări înaintate de cetățeni sau diverse organizații, în temeiul Legii nr.544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.

* * *

Printr-un număr important (39) din deciziile pronunțate între anii 2001–2004, jurisprudența Curții a consemnat, cu ocazia constatării neconstituționalității unora dintre prevederile legale examinate în cadrul controlului posterior, soluții întemeiate pe afirmarea marilor principii consacrate de textele Legii fundamentale.

Statul de drept – echilibrul raporturilor constituționale dintre puterile publice și principiul separației puterilor

Potrivit art.1 alin.(3) din Constituție, România este stat de drept, principiu care implică separarea puterilor – legislativă, executivă și judecătorească. Fără să fi fost consacrat *in terminis* în vreunul din textele Legii fundamentale înainte de revizuirea din octombrie 2003, existența acestui principiu – care rezultă în mod evident din contextul prevederilor constituționale referitoare la organizarea și atribuțiile autorităților publice – a fost stabilită constant în jurisprudența Curții. Într-una din primele sale decizii (nr.6/1992), Curtea observa că suspendarea cursului judecătii unor cauze aflate în fața justiției ori a executării hotărârilor judecătorești definitive până

la adoptarea unei viitoare legi *“încalcă raporturile constituționale dintre puterea legislativă și cea judecătorească. (...) O imixtiune a puterii legislative care ar pune autoritatea judecătorească în imposibilitatea de a funcționa, chiar dacă numai cu referire la o anumită categorie de cauze și pentru o anumită perioadă de timp, ar avea drept consecință ruperea echilibrului constituțional dintre aceste autorități”*, poziție confirmată ulterior, de exemplu prin Decizia nr.73/1996, unde se preciza că existența principiului *“poate fi dedusă din ansamblul reglementărilor constituționale, îndeosebi din acelea având ca obiect precizarea funcțiilor autorităților publice și a raporturilor dintre acestea”*.

Afirmarea principiului separației puterilor în stat se regăsește consolidată în jurisprudența anilor 2001–2003. Astfel:

– Prevederea art.56 alin.4 teza întâi din Codul de procedură penală, referitoare la caracterul suspensiv al cererii de strămutare formulate de ministrul justiției, este neconstituțională în raport cu principiul separației puterilor în stat. *“Ministrul justiției, ca membru al Guvernului, care exercită conducerea generală a administrației în domeniul justiției, nu poate interveni în actul de justiție, aceasta având semnificația unei ingerințe a executivului în activitatea autorității judecătorești”*. [Decizia nr.82 din 8 martie 2001]

– Dispozițiile art.412 alin.1 din Codul de procedură penală, care prevăd posibilitatea procurorului general de a dispune suspendarea executării hotărârii judecătorești definitive înainte de introducerea recursului în anulare contravin Constituției, încălcând principiul separației puterilor în stat. *“Ministerul Public, deși face parte, potrivit Constituției, din autoritatea judecătorească, reprezintă o magistratură specială, care nu îndeplinește atribuții de natură jurisdicțională” (...)* în condițiile în care *“procurorii își desfășoară activitatea sub autoritatea ministrului justiției, organ esențialmente executiv, fiind, pe cale de consecință, ei înșiși agenți ai autorității executive”*. [Decizia nr.259 din 24 septembrie 2002]

– Un act cu caracter legislativ nu poate să modifice sau să desființeze o hotărâre judecătorească, în speță, de constituire a unei asociații, indiferent de natura ei, fără ca prin aceasta să se încalce principiul separației puterilor în stat. În consecință, dispozițiile art.13 din Ordonanța Guvernului nr.3/2000 privind organizarea activității agenților imobiliari, în temeiul cărora se înființează o uniune națională a agenților imobiliari, prin reorganizarea unei asociații constituite în baza unei hotărâri judecătorești, precum și cele ale art.14–32 din aceeași ordonanță, care reglementează organizarea și funcționarea Uniunii, au fost declarate neconstituționale. [Decizia nr.333 din 3 decembrie 2002]

– Nici o autoritate a administrației publice nu poate controla, anula ori modifica o hotărâre a unei instanțe judecătorești sau o măsură dispusă de o instanță ori de un judecător în legătură cu activitatea de judecată. Așa fiind, *“darea în competența organelor Ministerului Finanțelor Publice a soluționării contestațiilor împotriva modului de stabilire, de către instanța judecătorească, a taxei judiciare de timbru, este contrară principiului separației puterilor în stat”*. În consecință, Curtea a constatat că dispozițiile art.1 alin.(2) teza întâi din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.13/2001 privind soluționarea contestațiilor împotriva măsurilor dispuse prin actele de control sau de impunere întocmite de organele Ministerului Finanțelor Publice, în măsura în care se

referă și la taxele judiciare de timbru stabilite de instanțele judecătorești, sunt neconstituționale, obiectul său de reglementare neputându-l constitui decât contestațiile împotriva actelor și măsurilor dispuse de organele administrației publice. [Decizia nr.127 din 27 martie 2003]

– Având în vedere că taxele judiciare de timbru se stabilesc de către instanțele judecătorești, prin încheieri pronunțate în timpul procesului, fiind supuse căilor de atac prevăzute de lege, Curtea a constatat că dispozițiile art.18 alin.(2) din Legea nr.146/2001 privind taxele judiciare de timbru, cu modificările și completările ulterioare, admițând posibilitatea ca modul de stabilire a taxei judiciare de timbru să fie cenzurat pe calea unei proceduri administrative, cu trimitere la Ordonanța de urgență a Guvernului nr.13/2001, încalcă principiile și normele constituționale. [Decizia nr.233 din 5 iunie 2003]

– Menținându-și cele statuate prin jurisprudența anterioară (Decizia nr.28 din 23 februarie 1999), Curtea a constatat că dispozițiile art.19 lit.c) din Legea nr.94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi, republicată, modificată și completată prin Legea nr.77/2002, conservând soluția de principiu cuprinsă în vechea reglementare, declarată neconstituțională, aduc atingere fundamentelor constituționale ale specializării autorităților publice, astfel cum *“rezultă din rigorile principiului separației puterilor în stat”*, cu consecințe negative în ce privește responsabilitatea acestor autorități și funcționarea serviciilor publice statale. Efectuarea de către Curtea de Conturi a controlului și la alte persoane juridice decât cele menționate în art.18 din Legea nr.94/1992, care nu își îndeplinesc obligațiile financiare către stat, unitățile administrativ-teritoriale și instituțiile publice, înseamnă deplasarea obiectivelor controlului, în sensul că *“verificarea se îndreaptă asupra activității debitorilor, în loc să privească activitatea organelor statului legată de emiterea și executarea titlurilor executorii”*, ajungându-se astfel la nerealizarea scopului esențial, *“și anume asigurarea controlului activității organelor de stat în domeniul financiar”*. Faptul că aceste verificări se fac împreună cu reprezentanții instituțiilor competente în domeniul supus controlului nu este de natură să elimine paralelismele între controalele efectuate. [Decizia nr.463 din 4 decembrie 2003]

– Dispozițiile art.1, 3 și 4 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.102/2002 privind unele măsuri pentru stimularea cererii de atribuire a folosinței gratuite și a investițiilor în imobilele ce fac obiectul Ordonanței de urgență a Guvernului nr.168/2001, aprobată, cu modificări și completări, prin Legea nr.78/2003, încalcă principiul constituțional al separației puterilor în stat, prin *“ingerința directă a legiuitorului delegat în atribuțiile specifice activității instanțelor judecătorești”*. Suspendarea procedurilor de executare silită, precum și a dreptului de a introduce cereri pentru declanșarea procedurilor prevăzute de lege, poate fi realizată numai în cadrul actualului regim constituțional al activității instanțelor judecătorești. [Decizia nr.259 din 24 iunie 2003]

– Prin aceeași decizie, Curtea a reiterat și, totodată, și-a nuanțat distincția anterior făcută în privința constituționalității legilor care prevăd măsuri de suspendare a judecării unor cauze determinate aflate pe rolul instanțelor judecătorești și a executării silite, în sensul că orice dispoziție care operează de drept, iar nu printr-un act judiciar de decizie, precum și stabilirea unor termene imprecise sau lungi, contravin principiilor separației puterilor și ale **liberului acces la justiție** *“lăsând fără conținut și eficiență*

dreptul creditorilor de a se adresa justiției și de a obține, pe această cale, valorificarea drepturilor lor legitime și recuperarea creanțelor”.

Liberul acces la justiție

– Revenind asupra propriei jurisprudențe în legătură cu dispozițiile art.83 alin.(1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.51/1998 privind valorificarea unor active bancare, republicată, în care se reținuse că obligativitatea plății unei cauțiuni, ca o condiție de acces la calea de atac a contestației la executare, nu înfrânge principiul accesului liber la justiție, Curtea și-a reexaminat atât soluția anterioară, cât și considerentele. De această dată, plecând de la imperativele de rezonabilitate de care legiuitorul este ținut atunci când impune instituirea unor termene sau plata unor taxe, justificate prin prisma finalității urmărite, Curtea, apreciind că instituirea unei căi de atac ca modalitate de acces la justiție *“implică în mod necesar asigurarea posibilității de a o utiliza pentru toți cei care au un drept, un interes legitim, capacitate și calitate procesuală, a considerat că “adăugarea la acestea a unei condiții suplimentare, a cărei neîndeplinire are semnificația drastică a unui veritabil sine de neprimire a cererii de sesizare a instanței cu respectiva cale de atac”* îngrădește în mod nepermis liberul acces la justiție. [Decizia nr.39 din 29 ianuarie 2004]

– Pe considerente similare, analizate prin prisma principiului consfințit de art.21 alin.(1) și (2) din Constituție, se întemeiază și decizia prin care Curtea a constatat neconstituționalitatea dispozițiilor art.164 alin.(1), (2) și (3) din Ordonanța Guvernului nr.92/2003 privind Codul de procedură fiscală. [Decizia nr.40 din 29 ianuarie 2004]

Procesul echitabil

– Recent, Curtea a declarat neconstituțională dispoziția *“în cauzele în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă, dar numai în ce privește latura penală”* din cuprinsul art.362 alin.(1) lit.c) din Codul de procedură penală, prin limitarea părții vătămate de a exercita calea de atac a apelului (și, în consecință, și a recursului, datorită normei de trimitere din cuprinsul art.385² din Codul de procedură penală), constatând că aceasta este contrară prevederilor constituționale referitoare la egalitatea în drepturi, la accesul liber la justiție, la dreptul de apărare, precum și celor referitoare la folosirea căilor de atac.

În esență, s-a reținut că limitarea dreptului părții vătămate de a exercita căile ordinare de atac, cu privire la latura penală, exclusiv în cauzele în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângere prealabilă, contravin principiului egalității în drepturi, consacrat de art.16 alin.(1) din Constituție, republicată, neexistând *“o justificare obiectivă și rezonabilă”* pentru a priva partea vătămată (subiect pasiv al infracțiunii, în poziție de inferioritate față de inculpat, subiectul activ al infracțiunii) de dreptul de a exercita căile de atac. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în cazul infracțiunilor mai grave, interesul părții vătămate pentru aplicarea corectă a măsurilor represive legale este mai accentuat.

Totodată, limitarea dreptului părții vătămate de a exercita căile legale de atac constituie o restrângere a accesului liber la justiție, contrară dispozițiilor art.53 alin.(1) din Constituție, republicată, nefiind îndeplinite condițiile restrictive expres stabilite de textul constituțional.

Mai mult, limitarea impusă părții vătămate îi încalcă și dreptul la apărare, prin aceea că, fiind împiedicată de la exercitarea căilor ordinare de atac, nu își poate valorifica și apăra drepturile în fața instanței de apel sau de recurs.

Constatând că textul oprește partea vătămată de a apela la instanțele judecătorești, de a fi apărată și de a se prevala de toate garanțiile procesuale care *“gouvernează într-o societate democratică procesul echitabil”*, prevăzut atât în Constituția României, republicată – art.21 alin.(3) – cât și în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale – art.6 alin.1 –, Curtea a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor din cuprinsul art.362 alin.(1) lit.c) din Codul de procedură penală, urmând ca persoana vătămată să poată exercita calea de atac ordinară indiferent de modul în care se pune în mișcare acțiunea penală (din oficiu sau la plângere prealabilă). [Decizia nr.100 din 9 martie 2004]

Principiul neretroactivității legii

– Întrucât numai *“legea penală mai favorabilă”* (în prezent însă, după revizuirea Constituției, și legea contravențională) constituie excepția de la principiul neretroactivității legii, dispozițiile legii penale noi, vădit mai severe, nu pot fi aplicate faptelor săvârșite anterior intrării lor în vigoare. În consecință, Curtea a constatat că prevederile alin.2 ale art.II din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.89/2001 pentru modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal referitoare la infracțiuni privind viața sexuală, prevederi care obligă instanța de executare la *“încadrarea faptelor”* în legea nouă, deci, în speță, la aplicarea legii noi mai severe, contravin prevederilor art.15 alin.(2) din Constituție. Totodată, extinzând controlul de constituționalitate asupra alin.1 al aceluiași articol, de care prevederile legale criticate în sesizare nu puteau fi dissociate, Curtea a admis și excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor alin.1, deoarece *“impun aplicarea retroactivă a legii penale noi care, pentru motivele arătate, nu are un caracter mai favorabil”*. [Decizia nr.303 din 8 noiembrie 2001]

– Referitor la dispozițiile art.46 alin.(3) din Legea nr.10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989, Curtea a constatat că principiul neretroactivității legii fusese încălcat prin sancționarea cu nulitate absolută a actelor juridice încheiate anterior intrării în vigoare a legii, în condițiile în care acestea respectaseră reglementările legale aplicabile la acea dată. Mai mult, Curtea a reținut că aceleași dispoziții contraveneau și principiului egalității cetățenilor în fața legii, *“prin aceea că înlătură beneficiul bunei-credințe în privința vânzării-cumpărării unei categorii de imobile preluate de stat în mod abuziv”*, instituind astfel un tratament juridic discriminatoriu pentru unii cetățeni în raport cu situația altor cumpărători, *“ale căror acte de cumpărare își păstrează valabilitatea, dacă au fost încheiate cu bună-credință”*. [Decizia nr.98 din 21 martie 2002]

– Întrucât *“nici o lege nu poate prevedea în textul ei, pentru intrarea în vigoare, o dată anterioară celei la care este publicată în Monitorul Oficial al României”*, fără a contraveni principiului neretroactivității legii, Curtea a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.87 din Legea nr.164/2001 privind pensiile militare de stat, constatând că data intrării în vigoare a legii nu poate fi decât 10 aprilie 2001, data publicării ei în Monitorul Oficial al României, Partea I. [Decizia nr.7 din 15 ianuarie 2002]

Principiul egalității în drepturi este aplicabil, prin natura lui, în cazul tuturor drepturilor și libertăților consacrate prin Constituție sau prin lege. Jurisprudența Curții a stabilit, în mod constant, că principiul este încălcat ori de câte ori se instituie un tratament diferențiat în cazuri egale, fără să existe o motivare obiectivă și rezonabilă, prin prisma scopului urmărit și a rezultatelor la care se ajunge. Astfel:

– Au fost declarate neconstituționale dispozițiile alin.(2) al art.14 din Decretul nr.92/1976 privind carnetul de muncă, în baza cărora doar *“persoanele care depun activitate pe baza unui contract de muncă, cadrele permanente ale Ministerului Apărării Naționale și Ministerului de Interne și membrii cooperativelor meșteșugărești”* erau îndreptățite să ceară reconstituirea vechimii în muncă, printr-o procedură specială, fiind excluse celelalte persoane care, indiferent din ce motive, au încetat raporturile de muncă sau de serviciu.

Confirmându-și jurisprudența anterioară în situații anologice, Curtea a reținut că dispozițiile legale instituie o discriminare între cetățeni, contrară principiului egalității în fața legii, prin aceea că ele recunoșteau beneficiul unui drept *“doar în favoarea unor categorii de cetățeni, nu și în favoarea altora care, realmente, se află în aceeași situație”*. De asemenea, Curtea a constatat și o încălcare a prevederilor art.21 din Constituție prin îngrădirea **liberului acces la justiție**, deoarece *“condiționarea strictă (...) a posibilității cetățenilor de a cere reconstituirea activității depuse pe bază de contract de muncă îngrădește exercițiul dreptului unor categorii de cetățeni de a solicita și de a obține realizarea unor interese legitime prin intermediul justiției”*. [Decizia nr.223 din 11 iulie 2002]

– Dispozițiile art.54 alin.2 din Codul familiei au fost declarate neconstituționale *“în măsura în care nu recunosc decât tatălui, iar nu și mamei și copilului născut în timpul căsătoriei, dreptul de a porni acțiunea în tăgăduirea paternității”*.

Soluția pronunțată de Curte s-a întemeiat pe examinarea dispozițiilor legale criticate prin prisma mai multor texte constituționale, ca și a instrumentelor internaționale în materia drepturilor omului.

Curtea a constatat că monopolul consacrat în favoarea tatălui prezumtiv în ceea ce privește promovarea acțiunii în tăgăduirea paternității prezumate relevă o imixtiune din partea autorităților publice în viața familială și privată, ceea ce contravine principiului reglementat ca atare de art.8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum este reflectat în practica jurisdicțională a Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și de art.26 alin.(2) din Constituția României.

Pe de altă parte, recunoașterea unui asemenea drept la acțiune doar în favoarea tatălui prezumtiv, *“cu excluderea mamei și a copilului născut în timpul căsătoriei, în egală măsură titulari ai unui interes legitim în promovarea unei asemenea acțiuni”*, reprezintă o încălcare a principiului egalității în drepturi prevăzut la art.16 alin.(1) din Constituție.

În măsura în care mamei îi este refuzată recunoașterea unui atare drept, textul contravine și principiului egalității dintre soți, potrivit art.44 alin.(1) din Constituție, unul dintre pilonii pe care se reazemă instituția familiei.

În ceea ce-l privește pe copil, nerecunoașterea dreptului la acțiune ar fi de natură să îi impună *“un anumit statut juridic stabilit prin voința altuia, pe care este ținut să îl accepte în mod pasiv”*, ceea ce ar echivala cu o negare a dreptului constituțional al oricărei persoane fizice de a dispune de ea însăși, consfințit de alin.(2) al art.26 din Constituție.

În sfârșit, nerecunoașterea dreptului copilului de a-și stabili propria filiație față de tată, în concordanță cu realitatea, constituie o încălcare a dispozițiilor art.45 alin.(1) din Constituție, privind protecția copiilor și a tinerilor, în virtutea cărora statului îi revine obligația de a le asigura *“mijloace juridice mai numeroase și mai eficiente decât cele aflate la dispoziția persoanelor fizice mature, în vederea realizării finalității urmărite”*. [Decizia nr.349 din 19 decembrie 2001]

– Referitor la dispozițiile art.8 alin.(3) din *“Decretul-lege nr.118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri”*, republicat, cu modificările ulterioare, Curtea a constatat că ele încalcă principiul egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice. Pentru a decide astfel Curtea a reținut că dispozițiile legale criticate, prevăzând termene pentru depunerea cererilor privind stabilirea drepturilor titularilor, introduceau o discriminare nejustificată în funcție de calitatea persoanei (persoană având domiciliul în țară sau în străinătate; titular sau soț/soție al/a celui decedat). În acest sens, *“nu are o justificare obiectivă și rezonabilă stabilirea unui termen pentru depunerea cererilor privind stabilirea drepturilor titularilor, în timp ce pentru cererile depuse de soții/soțiile celor decedați și pentru cele depuse de cetățenii români cu domiciliul în străinătate nu este prevăzut nici un termen”*. [Decizia nr.148 din 8 mai 2001]

– Pentru a declara neconstituționale dispozițiile art.136 alin.(2) din Codul Muncii, referitoare la stabilirea despăgubirii cuvenite salariatului pentru perioada în care i s-a desfășurat nelegal contractul de muncă, fiind reîncadrat între timp într-o funcție cu un salariu tarifar inferior sau care a realizat alte câștiguri mai mici, despăgubire limitată însă la *“diferența dintre salariul mediu realizat anterior desfacerii contractului de muncă și câștigul realizat între timp”*, Curtea a reținut un tratament juridic discriminatoriu pentru situații egale. Prin urmare, *“întrucât se află în situații egale salariații cărora li s-a creat un prejudiciu prin desfacerea nelegală, din culpa unității, a contractului de muncă, adică salariații aflați în ipoteza reglementată la art.136 alin.(2) din Codul muncii, precum și salariații cărora li s-a creat un prejudiciu prin vreo altă faptă culpabilă a angajatorului decât desfacerea nelegală a contractului de muncă, adică salariații aflați în ipoteza reglementată prin art.111 alin.(1) din Codul muncii”*, limitarea, pe baza unor criterii artificiale, a despăgubirii acordate în cazul reintegrării în muncă a celui căruia i s-a desfășurat contractul de muncă în mod nejustificat contravine art.16 alin.(1) din Constituție. [Decizia nr.193 din 19 iunie 2001]

– Referitor la prevederile art.1 alin.(2) din Legea nr.9/1998 privind acordarea de compensații cetățenilor români pentru bunurile trecute în proprietatea statului bulgar în urma aplicării Tratatului dintre România și Bulgaria, semnat la Craiova la 7 septembrie 1940, republicată, declarate contrare dispozițiilor art.42 din Constituție, *“în măsura în care limitează sfera persoanelor îndreptățite la acordarea de despăgubiri numai la foștii proprietari și moștenitorii lor legali, excluzându-i pe moștenitorii testamentari”*, Curtea a constatat că aplicarea unui tratament juridic diferențiat, fără să

fi fost justificat prin existența unor situații diferite, constituie o încălcare a principiului egalității. [Decizia nr.312 din 19 noiembrie 2002]

– Curtea a revenit asupra jurisprudenței anterioare (deciziile nr.96/2002 și nr.235/2002), constatând că dispozițiile art.40 alin.2 din Codul de procedură penală sunt neconstituționale *“în măsura în care sunt înțelese și aplicate în sensul că deputații și senatorii vor fi judecați de alte instanțe decât Curtea Supremă de Justiție în cazurile în care sesizarea instanței a avut loc anterior datei dobândirii mandatului de parlamentar”*. Pentru a decide astfel, s-a reținut că textul art.69 alin.(1) din Constituție, privind competența Curții Supreme de Justiție în cazul senatorului sau deputatului trimis în judecată, penală sau contravențională, constituie o măsură de protecție atașată pe durata exercitării mandatului, menită – întocmai ca și încuviințarea măsurilor judiciare de către Camera din care acesta face parte – să apere, deopotrivă, mandatul parlamentar, independența Parlamentului, dar și persoana titularului mandatului. *“Or, în condițiile în care membrii Parlamentului au același statut juridic, compus din aceleași drepturi și obligații, judecarea unora dintre aceștia de către Curtea Supremă de Justiție, iar a altora de către instanțe inferioare – luând în considerare numai data trimiterii în judecată, irelevantă sub aspectul protecției judiciare la care sunt îndreptățiți în mod egal toți parlamentarii – este vădit discriminatorie și deci contrară prevederilor art.16 alin.(1) din Constituție”*. [Decizia nr.67 din 13 februarie 2003]

– Curtea a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.8 din Legea nr.543/2002 privind grațierea unor pedepse și înlăturarea unor măsuri și sancțiuni, întrucât limitau aplicarea legii la pedepse, măsuri și sancțiuni stabilite prin hotărâri judecătorești rămase definitive până la data intrării în vigoare a legii, excluzând pedepsele, măsurile și sancțiunile aplicate ulterior pentru fapte săvârșite până la această dată. Criteriul astfel stabilit, anume existența unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate până la data publicării legii în Monitorul Oficial, vine în contradicție cu principiul egalității în fața legii, tratamentul diferit neavând o justificare obiectivă și rezonabilă, el fiind întemeiat pe un *“criteriu aleator și exterior conduitei persoanei condamnate”*. [Deciziile nr.86 și nr.89 din 27 februarie 2003]

– Dispozițiile art.44 lit.m) din Legea nr.76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, prevăzând încetarea plății în toate cazurile în care beneficiarii ai indemnizației de șomaj sunt persoanele ce urmează cursurile unei instituții de învățământ superior, nu își găsesc o justificare obiectivă și rezonabilă a tratamentului discriminator pe care îl impun acestei categorii de persoane, întrucât *“de principiu, exercițiul unui drept constituțional, cum este dreptul la învățătură, nu poate reprezenta un motiv de decădere din exercițiul unui alt drept constituțional care este ajutorul de șomaj”*. [Decizia nr.217 din 15 mai 2003]

– Principiul egalității în drepturi, consacrat de art.16 alin.(1), impune un tratament egal în fața legii și a autorităților publice numai în privința cetățenilor aflați în situații identice, iar nu și în privința persoanelor juridice. [Decizia nr.136 din 3 mai 2001]

Restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți

Exercitarea drepturilor și libertăților constituționale nu poate face obiectul altor constrângeri decât al celor care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare pentru

apărarea valorilor unei societăți democratice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor, pentru menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, desfășurarea instrucției penale, restricțiile trebuind să fie proporționale cu scopul pentru care au fost prevăzute, în anumite limite și fără a se aduce atingere înseși existenței dreptului sau a libertății.

Dreptul la apărare

– Prin prisma garanțiilor oferite dreptului la apărare, Curtea a constatat că dispoziția *“numai dacă instanța consideră necesar”* din cuprinsul art.402 alin.3 din Codul de procedură penală, care oferă instanței libertatea de a aprecia dacă este sau nu necesară prezența arestatului la judecarea, în prima fază, a cererii de revizuire, este contrară prevederilor art.24 din Constituție, făcând ineficientă garanția prevăzută de textul constituțional. În cazul revizuientului arestat, pentru ca dreptul la apărare să fie efectiv garantat este obligatoriu ca acesta să fie adus la judecată. În caz contrar, dreptul fundamental la apărare este supus unor restrângeri pe care art.49 din Constituție nu le prevede, în condițiile în care atât desfășurarea instrucției penale, cât și imperativul realizării drepturilor cetățenilor reclamă, dimpotrivă, un exercițiu deplin al acestui drept. [Decizia nr.348 din 18 decembrie 2001]

– Aceleași considerente stau la baza constatării neconstituționalității prevederilor art.460 alin.2 din Codul de procedură penală, care lasă aducerea la judecată a condamnatului arestat la aprecierea instanței de executare competentă să rezolve diferite situații privind executarea hotărârilor penale, între care și soluționarea unei cereri de liberare condiționată. *“Or, lipsa condamnatului de la judecată, chiar în cazurile în care nu i s-ar putea agrava situația sau când instanța apreciază că prezența sa nu este necesară, îl pune pe acesta în imposibilitatea de a-și exercita personal dreptul la apărare, iar nu numai prin apărătorul numit din oficiu”*. [Decizia nr.187 din 8 mai 2003]

– Referitor la prevederile art.254 alin.1 din Codul de procedură penală, care lasă la latitudinea organului de urmărire penală sau a procurorului prezentarea materialului de urmărire penală inculpatului care nu locuiește în România, Curtea a considerat că acestea împiedică realizarea deplină a dreptului la apărare, inculpatul putând fi trimis în judecată *“doar prin simplul fapt că locuiește în străinătate (...), fără a i se prezenta materialul de urmărire penală”*. Constatând că textul de lege criticat *“aduce atingere dreptului la apărare garantat prin prevederile art.24, interpretate și aplicate în concordanță cu prevederile pct.3 al art.14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, potrivit cărora orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni are dreptul la toate garanțiile procesuale, printre care și aceea de a fi informată despre natura și motivele acuzației ce i se aduce”*, precum și că dispozițiile sale creează o discriminare între persoanele care locuiesc în țară și cele care locuiesc în străinătate sau se află temporar peste granițele țării, acestea din urmă neputând beneficia de toate garanțiile procesuale prevăzute de lege, ceea ce înfrânge principiul consfințit de art.16 din Constituție, Curtea a decis căsintagma *“sau nu locuiește în țară”* din cuprinsul dispozițiilor art.254 alin.1 din Codul de procedură penală este neconstituțională. [Decizia nr.294 din 7 noiembrie 2002]

– Asupra dispozițiilor art.20 alin.(5), precum și ale art.21 alin.(6), referitoare la caracterul definitiv și executoriu de drept al hotărârii judecătorești, din Ordonanța

Guvernului nr.102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România, s-a decis că acestea nu asigură o protecție efectivă a drepturilor solicitanților statutului de refugiat, contravenind astfel principiul constituțional al garantării dreptului la apărare, consacrat de art.24 din Constituție. În acest sens, Curtea a reținut că textele legale menționate, potrivit cărora hotărârea primei instanțe este definitivă și executorie, urmând a fi pusă în aplicare imediat, îl împiedică pe solicitantul nemulțumit de soluția de respingere a cererii sale de către prima instanță și care exercită calea de atac a recursului (nesuspensiv de executare), “să beneficieze efectiv de dreptul de a se apăra în fața instanței de recurs”. [Decizia nr.176 din 29 mai 2001]

Dreptul la liberă circulație

– Dispozițiile art.27 alin.1, 2 și 3, precum și ale art.28 din Legea nr.25/1969 privind regimul străinilor în România, republicată, au fost declarate neconstituționale în măsura în care străinului învinuit, inculpat sau condamnat într-o cauză penală îi este restrâns exercițiul dreptului la liberă circulație, prevăzut și garantat de art.25 alin.(1) din Constituție, “de către un alt organ decât de către un magistrat care să se pronunțe asupra legalității acestei măsuri, precum și în condițiile în care restrângerea nu este proporțională cu situația care a determinat-o ori atinge substanța dreptului sau a libertății”. [Decizia nr.106 din 11 aprilie 2001]

Dreptul persoanei de a dispune de ea însăși

– Prevederile art.7 alin.(1) lit.a) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.25/1997 cu privire la regimul juridic al adopției, aprobată cu modificări prin Legea nr.87/1998, care impun pentru încuviințarea adopției, ca o condiție obligatorie, “consimțământul, exprimat în formă autentică, al părinților sau, după caz, al părintelui”, nediferențiat în raport cu statutul persoanei care urmează să fie adoptată, au fost constatate neconstituționale în măsura în care ele condiționează încuviințarea adopției de exprimarea consimțământului părinților firești în cazul persoanei care a dobândit capacitatea deplină de exercițiu.

Curtea a reținut că această condiționare constituie o restrângere a exercitării, de către persoana cu capacitate deplină de exercițiu, a dreptului de a dispune de ea însăși, prevăzut de art.26 din Constituție, fără ca restrângerea să se justifice prin nici una dintre situațiile sau motivele expres și limitativ prevăzute de textul constituțional. [Decizia nr.277 din 9 octombrie 2001]

Libertatea alegerii profesiei și a locului de muncă

– Dispozițiile art.69 din Codul muncii, permițând ca transferul în interesul serviciului să se poată efectua fără acordul persoanei încadrate, doar prin voința unilaterală a angajatorului, au fost declarate contrare prevederilor art.38 alin.(1) din Constituție, referitoare la libertatea alegerii profesiei și a locului de muncă. În acest sens, Curtea a stabilit că nu exista nici unul dintre motivele expres și limitativ prevăzute la alin.(2) al art.49 din Constituție care să justifice restrângerea libertății salariatului în alegerea profesiei și a locului de muncă. [Decizia nr.253 din 18 septembrie 2001]

Protecția proprietății private

– Dispozițiile art.1 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.174/2001 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea finanțării învățământului superior, instituind o obligație legală în sarcina instituțiilor de învățământ superior particulare de a plăti o taxă de 10% la bugetul de stat, *“realizează un transfer injust de proprietate care operează în patrimoniul acestora”*, cu încălcarea dreptului lor de proprietate. Or, măsura impusă nefiind menită să apere drepturile constituționale ale cetățenilor, contravenind, totodată, și principiului proporționalității sale cu situația care a determinat-o, Curtea a constatat neconstituționalitatea restrângerii aduse exercițiului dreptului de proprietate, fiind contrară art.49 alin.(2) din Constituție. [Decizia nr.176 din 6 mai 2003]

– Curtea a constatat că dispozițiile art.2 alin.(1) lit.b) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.102/2002 privind unele măsuri pentru stimularea cererii de atribuire a folosinței gratuite și a investițiilor în imobilele ce fac obiectul Ordonanței de urgență a Guvernului nr.168/2001, aprobată, cu modificări și completări, prin Legea nr.78/2003, care aduc atingere însuși dreptului creditorilor de a-și recupera creanțele pe care le au împotriva debitorilor aflați în procedura de faliment, ceea are ca efect *“lipsirea de proprietate”*, constituie o încălcare a prevederilor constituționale ale art.41 alin.(1), (2) și (3), privind protecția proprietății private, precum și a normei consacrate de art.1 din Primul Protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Egalitatea protecției proprietății private, indiferent de titular

– Reluând argumente extrase din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a interpretat în mod extensiv noțiunile de *“bunuri”* și *“proprietate”*, conferindu-le un sens specific dreptului internațional al drepturilor omului, Curtea a constatat că principiul constituțional al ocrotirii în mod egal a proprietății private trebuie respectat în privința oricăror drepturi patrimoniale, a oricăror *“bunuri”*. Întrucât, prin ipoteză, calitatea de vânzător revine întotdeauna unei societăți comerciale cu capital integral de stat, iar aceea de cumpărător uneia sau mai multor persoane fizice, Curtea a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.19 alin.3 teza finală din Legea nr.85/1992 privind vânzarea de locuințe și spații cu altă destinație construite din fondurile statului și din fondurile unităților economice sau bugetare de stat, republicată, referitoare la neacordarea dobânzilor, precum și la neactualizarea prețului restituit ca urmare a constatării nulității absolute a contractului de vânzare-cumpărare a locuinței, reținând că prevederile legale, favorizându-i pe titularii proprietății private de stat în raport cu titularii proprietății private particulare, contravin celor ale art.41 alin.(2) teza întâi din Constituție. [Decizia nr.70 din 27 februarie 2001]

Interdicția confiscării bunurilor dobândite licit

– Curtea a constatat că prevederile art.6 alin.(3) din Ordonanța Guvernului nr.83/1998 privind impunerea unor venituri realizate din România de persoane fizice și juridice nerezidente, prin care se instituie o penalitate de 100% din impozitul ce trebuia reținut și/sau vărsat la bugetul de stat de către plătitorii de venituri, la care, în cazul neplății în termen a impozitului datorat, se calculează și majorări de întârziere, potrivit *“dispozițiilor legale în materie”*, astfel cum prevede alin.(2) al aceluiași articol, contravin textelor constituționale. În esență, Curtea a observat că *“nereținerea la sursă a impozitului datorat de nerezidenții care realizează venituri pe teritoriul României”*

atrage penalități în sarcina plătitorilor de venituri, însă majorările trebuie calculate, potrivit dispozițiilor legale în materie, exclusiv cu privire la impozitul datorat de nerezidenți". Or, aplicarea de două ori a sancționării fiscale a aceluiași contribuabil pentru același fapt, atât prin obligarea acestuia la plata unor majorări de întârziere, corespunzătoare impozitului pe veniturile nerezidenților, cât și la plata unei penalități de 100%, în calitate de plătitor de venituri, este echivalentă cu confiscarea, măsură lipsită de orice suport în dispozițiile art.41 alin.(8) din Constituție, potrivit cărora pot fi confiscate numai bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori din contravenții, iar nu și bunurile dobândite licit. În același sens este și jurisprudența anterioară (Decizia nr.97 din 9 iulie 1998), prin care s-a statuat "*că o asemenea dispoziție legală este neconstituțională, deoarece suma egală cu dublul diferențelor constatate nu constituie penalități, regimul acestora fiind stabilit prin alte acte normative. Această sumă nu constituie nici despăgubiri, întrucât despăgubirile se includ în majorări și se plătesc o dată cu diferențele de impozite, taxe sau contribuții pe bază de tarif legal*". [Decizia nr.101 din 10 aprilie 2001]

Dreptul la moștenire

Dispozițiile alin.(1) al art.1 din Legea nr.9/1998 aduc o restrângere a exercițiului dreptului la moștenire, garantat de art.42 din Constituție, "*dar fără ca aceasta să fie justificată, în speță, de existența vreunui dintre cazurile prevăzute expres și limitativ de textul constituțional*". [Decizia nr.312 din 19 noiembrie 2002]

Dreptul la repararea pagubei produse prin erori judiciare

– Curtea a statuat că dispozițiile art.504 alin.2 din Codul de procedură penală sunt constituționale numai în măsura în care nu limitează la ipotezele prevăzute în alin.1 al aceluiași articol dreptul persoanei împotriva căreia s-a luat o măsură preventivă, iar ulterior a fost scoasă de sub urmărire sau a fost achitată, la repararea pagubei de către stat, în conformitate cu prevederile art.48 alin.(3) din Constituție (și, în mod corespunzător, conform prevederilor art.5 pct.5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale). Soluția se întemeiază pe considerentele unei decizii anterioare (nr.45 din 10 martie 1998), prin care dispozițiile alin.1 al aceluiași articol din Codul de procedură penală au fost considerate ca fiind "*parțial neconstituționale numai sub raportul sferei lor de aplicare (temeiurile achitării), nu și sub acela al condițiilor reparării pagubelor pricinuite prin erori judiciare în procesele penale*", cu acel prilej reținându-se că are dreptul la repararea pagubei și persoana care, în urma rejudecării cauzei, a fost achitată pentru oricare dintre motivele prevăzute în Codul de procedură penală. [Decizia nr.255 din 20 septembrie 2001]

Principiile organizării și înlăptuirii justiției

– Justiția – în exclusivitate o funcție a statului – se realizează prin Curtea Supremă de Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege, compuse din judecători independenți și care se supun numai legii. În lumina acestor principii constituționale, este exclusă "*posibilitatea desfășurării activității de jurisdicție de către alte structuri sau de către persoane ori instituții private*", cărora le lipsesc garanțiile de independență și imparțialitate rezervate judecătorilor. În consecință, Curtea a declarat neconstituționale dispozițiile art.17 alin.1¹ din Legea nr.92/1992 pentru organizarea judecătorească, republicată, cu modificările ulterioare, care stabileau "*că în cauzele*

privind conflictele de muncă și litigiile de muncă hotărârile se iau cu majoritatea membrilor completului format dintr-un judecător și doi asistenți judiciari”. [Decizia nr.322 din 20 noiembrie 2001]

Independența judecătorilor și supunerea lor numai față de lege

– Curtea a constatat că dispozițiile art.63 alin.2 din Codul de procedură penală, în temeiul cărora *“Aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală și de instanța de judecată potrivit convingerii lor[...]”* contravin dispozițiilor tezei finale a alin.(2) al art.123 din Constituție, întrucât voința expresă a Constituantului român, consacrată ca atare de textul constituțional, este ca judecătorii să se supună *“numai legii”*, iar nu și *“intimei lor convingeri”*. [Decizia nr.171 din 23 mai 2001]

**Prof.univ.dr. NICOLAE POPA,
PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE**

^[1] Până la data de **30 aprilie 2004**.

^[2] Prin Legea nr.137 din 24 iulie 1997, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.170 din 25 iulie 1997.

^[3] Dacă se ține cont că, în anul 1997, au fost pronunțate 627 de decizii în legătură cu excepțiile de neconstituționalitate privind art.330, art.330¹, art.330², art.330³ și art.330⁴ din Codul de procedură civilă, atunci – per ansamblu – procentul soluțiilor de admitere crește la **6,07%**.